

נעשה ונשמע - גדרית ת"ת

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף מח עמוד א

אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, והדר לשמע. אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגוי' למה נמשלו ישראל לתפוח - לומר לך: מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה לנשמע. ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא, וקא מייץ בהו, וקא מבנן אצבעתיה דמא, אמר ליה: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו! ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו - קבליתו, ואי לא - לא קבליתו. - אמר ליה: און דסגינן בשלימותא - כתיב בן תמות ישרים תנחם הנך אינשי דסגן בעלילותא - כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם.

2. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כב

הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע:

3. מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטיין-מלמד) שמות פרק כד פסוק ז (פרשת משפטים) פסוק ז

(ז). ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם מתחלת הספר ועד כאן. ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע לפי שהקדימו בתחלה עשייה אמי' להן משה וכי אפשר לעשייה בלא שמיעה שמיעה מביאה לידי עשייה חזרו ואמרו נעשה ונשמע נעשה מה שנשמע מלמד שקיבלו עליהם עשייה ושמיעה קודם מתן תורה וכן הוא אומר אזנים כרית לי עולה וחסאה לא שאלת אז אמרת <י> הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי (תה' מ ז - ח).

4. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ג

וחייב לשכור מלמד לבנו ללמוד, ואינו חייב ג ללמד בן חבירו אלא בחנם, מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד.

5. כסף משנה הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ג

וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם וכו'. בסוף פ"ק דקידושין. ותיבת וכן אינה נוחה לי ויש ליישב דה"ק אף על פי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו. ותדע שהוא מצווה בכך שהרי מצינו בכל מקום קודם התלמוד למעשה מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ומאחר שהוא חייב לעשות חייב הוא ללמוד:

6. עבודת המלך הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ג

וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה וכו'. עיי' כ"מ ולא לבד שהלשון וכן דחוק אבל כל המאמר אינו מובן כאן, ולפי פשוטו נראה דכוונת רבנו לומר דעל כרחך קאי הך דרשא על מי שלא למדו אביו, דאי לאו הכי למה הקדים לימוד לעשייה ועל כרחך דמייירי במי שלא למד עדיין ואצלו הלימוד קודם וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה ר"ל כמ"ש התוס' בקדושין מ' ובי"ק דהיינו היכא שאינו יודע המעשה, ועיי' סדר משנה מה שהאריך בזה ורוצה להשוות דעת רבנו לדעת השאלות הובא בתוס' שם ויש לי עוד אופנים שונים.

7. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח הלכה ח

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה.

8. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד ב

גמ'. תניא, רבי יוסי אומר: אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית - אין בכך כלום, אלא מה אני מקיים לפני תמיד? שלא ילין שלחן בלא לחם. אי"ר אמי: מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות לא ימוש (את) ספר התורה הזה מפיך. אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ. ורבא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ. שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית.

9. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף ח עמוד א

ואמר רב גידל אמר רב: האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו - נדר גדול נדר לאלהי ישראל. והלא מושבע ועומד הוא, ואין שבועה חלה על שבועה! מאי קמ"ל? דאפי' זרוזי בעלמא, היינו דרב גידל קמייתא! הא קמ"ל, כיון דאי בעי פטר נפשיה בקרית שמע שחרית וערבית, משום הכי חייל שבועה עליה.

10. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מז סעיף יד נשים (לד' מברכות ברכת ידי) התורה.

11. ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מז סעיף יד

(ל) (פמ"ג) נשים מברכות כו'. דאפי' שאינם חייבים בלימוד ולא עוד אלא כל המלמד בתו תורה כאלו למדי תיפלות היינו תורה שבע"פ אבל לא שבכתב ועוד כי הם חייבות לומר פי' התמיד שהוא במקום הקרבן וכ"ש לסמ"ג דסי' נשים חייבים ללמוד דינים השייכים להם (ב"י):

12. באור הגר"א אורח חיים סימן מז סעיף יד

נשים כו'. עיין מ"א בשם אגור ודבריהם דחויין מכמה פנים וקרא צווח ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם היאך תאמר וצונו ונתן לנו אלא העיקר עי"פ מ"ש תוספות וש"פ דנשים מברכות על כל מ"ע שה"ז וכמו שכתבתי לעיל סי' י"ז סעיף ב' ואף דק"ל כאילו מלמדה תיפלות דווקא בתורה שבעל פה כמ"ש ב"י סי' רמ"י סעי' ר':

13. ערוך השולחן אורח חיים סימן מז סעיף כה סעיף כה

הנשים מברכות בתורה ואף שאינן מצוות על ת"ת וגם מק"ש פטורות מ"מ כיון שחייבות בתפלה וקבעו עליהן לחובה גם ק"ש ופסוקי דזמרה ושירת הים וגם יש מי שסובר שדינים שלהן חייבות ללמוד [סמ"ג] וכן נוהגות לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא וכן בברהמ"ז אומרות ועל תורתך שלמדתנו ולכן מכל טעמים אלו רשאות לברך [וצ"ל דכן הוא כונת השי"ע סעי' י"ד והמג"א סק"י"ד וגר בזמן הקדמון מברך ג"כ ברכת התורה ודו"ק]:

14. בית הלוי שמות פרק כד פסוק ז (פרשת משפטים)

(ז) ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. מסכת שבת (פ"ח) דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו סי' ריבוא של מה"ש וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. ויש להבין אומרו בשעה שהקדימו ולא אמר בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע ומוכח דרך ע"י ההקדמה זכו להני שני כתרים ויש להבין היאך תלוי בהקדמה. והנראה לי ויובן ג"כ למה אמרו ישראל נעשה ונשמע ולא נשמע ונעשה. דהנה איתא בזה"ק נעשה בעובדין טבין ונשמע בפתגמין דאורייתא, הרי דנעשה הוי קבלה על קיום המצות ונשמע הוי קבלת לימוד התורה"ק. והנה ידוע דלימוד התורה הוא משני פנים, אחד כדי לידע היאך ומה לעשות ואם לא ילמוד היאך יקיים, ולא ע"ה חסיד (אבות פ"ב מ"ה), וגם הנשים שאינם מחויבות בלימוד התורה מ"מ מחויבות ללמוד במצות הנהגות בהן וכמו דאיתא בב"י סי' מ"ז בשם הרוקח דמשי"ה מברכות בה"י. אמנם באנשים יש עוד מעלה א' על הנשים דנשים בלימודם אינם מקיימות שום מ"ע רק הוי מבוא לקיום המצות ונמצא דהלימוד אצלם הוי מבוא להתכלית שהוא קיום המצות ולא הוי תכלית בעצמו אבל באנשים הוי הלימוד גם מ"ע לעצמו וכמו הנחת תפילין וכדומה ונמצא הו' ב' בחינות מבוא להמצות וגם תכלית בפני עצמו. והו' דאיתא במנחות דף צ"ט שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו שאלמוד חכמת יונית א"ל צא ובדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה, דהחיוב דהוי משום קיום המצות הא כבר יצא בו כיון שידוע כל התורה כולה היאך לעשות דדבר הנעשה לאיזה תכלית אין לו להמשך יותר מכפי הצורך לאותו התכלית המבוקש ורק מ"מ חייב מצד עצם המצוה של הלימוד תורה. והנה אם היו אומרים ישראל נשמע ונעשה לא היה במשמעות קבלתם רק עול מצות אלא שמוכרחין ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות והיה נשמע נמשך ומבוא לנעשה ונעשה הוי התכלית והיה רק קבלה אחת ומשי"ה אמרו נעשה ומובן מאלו שמוכרחין ללמוד מקודם ואח"כ אמרו נשמע ונמצא דהוי נשמע תכלית מצד עצמו ג"כ דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשיה ג"כ ילמדו מצד עצמה ונמצא ע"י ההקדמה נעשה ב' קבלות של ב' תכליתים עול מצות ועול תורה וזהו שאמרו בשעה שהקדימו והו' ב' קבלות עול מצות ועול תורה, ירדו סי' מה"ש וקשרו לכל א' מישראל ב' כתרים א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע דע"י ההקדמה זכו לבי כתרים:

15. ש"ך יורה דעה סימן רמו ס"ק ד - ה סעיף ד

ה ויש אומרים שבשי"ס כו'. כתב הדרישה יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים ומביאים ראיה מהא דאמרין סוף (נדרים) [נדה] תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מוטט לו שהוא בן עולם הבא אבל ל"י שיש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה כמו הר"י ומרדכי והרא"ש ודומיהן דזהו שורש ועיקר לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלימוד גמפ"ת דהא דתנא דבי אליהו כו' כבר כתב רש"י שם השונה הלכות פירוש הלכות פסוקות ומ"ש ר"ת כאן ש"ס בבלי בלול כו' קאי אמשי"ר /אמשי"כ/ לפני זה אלימוד ט' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול ילמוד בשי"ס אבל הנך בעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בשי"ס לחוד כנ"ל ע"כ: